

7. Моляко В.А. Техническое творчество и трудовое воспитание. – М.: Знание, 1985. – 134 с.
8. Новий тлумачний словник української мови в 4-х томах / Укл. В.В. Яременко, О.М. Сліпушко. – К.: Аконіт, 1998. – 941.
9. Пономарьов А.Я. Психология творчества и педагогика. – М.: Педагогика, 1976. – 324 с.
10. Професійна освіта. – Словник / Укл. С.І. Гончаренко та ін.; за ред. Н.Г. Ничкало. – К.: Вища школа, 2000. – 380 с.
11. Психологический словарь / Под ред. В.П. Зинченко, Б.Г. Мещерякова. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Педагогика – Пресс, 1996. – 120 с.
12. Ямницький В.М. Вплив емоційних ситуацій на творчу діяльність учнів: дис. ... канд. . психолог. наук: 19.00. 07. – Одеса, 1993. – 134 с.

The article deals with scientific approaches to the problem of creativity. The ways of forming a creative personality in the learning process are characterized in this article. The role of innovative methods and technologies is exposed.

**Keywords:** creative work, creativity, creative activity, empathy.

*Отримано 13.11.2012*

УДК 364 – 057.87 «3774»

*Ю. В. Возна*

### КУЛЬТУРНО-ДОЗВІЛЛЕВА СФЕРА ЯК ПРОСТІР СОЦІАЛІЗАЦІЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

У статті обґрунтовано необхідність пошуку шляхів вирішення проблеми соціалізації студентської молоді у вищих навчальних закладах через культурно-дозвілєву діяльність.

**Ключові слова:** культурно-дозвілєва сфера, соціалізація особистості, студентська молодь, соціальні потреби, культурні цінності.

В статті обґрунтована необхідність пошуку шляхів вирішення проблеми соціалізації молоді у вищих навчальних закладах через культурно-дозвілєву діяльність.

**Ключевые слова:** культурно-досуговая деятельность, социализация личности, студенческая молодежь социальные потребности, культурные ценности.

*Актуальність дослідження.* Реалії сучасного суспільного життя (посилення процесів глобалізації, інформатизації, впливів соціально-економічних ризиків та чинників) актуалізують необхідність пошуку інноваційних підходів до посилення виховного впливу соціально-

культурного середовища, розробки механізмів ефективної соціалізації сучасної молоді людини.

Сучасне суспільство характеризується динамічними змінами в економіці, політиці, культурі, у відносинах між особистістю, суспільством і державою. Під впливом цих змін вища освіта як частина соціальної системи перебудовує власну структуру, зміст і напрями розвитку. Одним з найважливіших компонентів змін є збільшення уваги до особистості, розвиток її свідомості, самосвідомості, культурного та професійного потенціалу. Закон України “Про вищу освіту” [2] зазначає про необхідність розвитку творчої особистості, здобуття нею додаткових знань, умінь та навичок за інтересами, підготовку до соціально-громадської діяльності.

Визначальну роль у вирішенні цього завдання відіграє вищий навчальний заклад, який повинен налаштовуватися не тільки на організацію навчальних занять, а й на активну соціально-виховну діяльність, на організацію культурно-дозвіллевих заходів.

Культурно-дозвіллеву діяльність ми розглядаємо як цілеспрямовану, самокеровану, пізнавальну діяльність, що є необхідною умовою для здобуття необхідних знань та навичок; як сукупність занять, за допомогою яких задовольняються фізичні, психічні та духовні потреби особистості.

У свою чергу дозвілля студентської молоді виступає як діяльність у вільний час (поза сферою суспільної, побутової та навчальної праці), завдяки якій особистість відновлює свою здатність до праці і розвиває в собі ті вміння та навички, які неможливо удосконалювати у сфері трудової діяльності. Визначаючи дозвілля як діяльність, ми говоримо про те, що воно є не лише проведенням часу, не проста бездіяльність, а є цілеспрямованою діяльністю, яка здійснюється за певними інтересами та метою, яку ставить перед собою молода людина. Конструктивні заняття, якими може бути зайнята молода людина у вільний час мають, на нашу думку забезпечувати засвоєння культурних цінностей, пізнання нового, формування творчого мислення, шляхом залучення до фізичної культури та спорту, туризму, хобі, подорожей.

Від вміння спрямовувати свою діяльність у години дозвілля на досягнення значимої мети, реалізацію своєї життєвої програми, розвиток і удосконалення своїх сил значною мірою залежить соціальне самопочуття молоді людини, її задоволення своїм вільним часом [7].

Як свідчить практика, дозвілля молоді, у випадку порівняно низької культури його використання, не тільки не веде до очікуваного відновлення втрачених сил, розквіту творчих здібностей, а, навпаки, перетворюється у криміногенний чинник суспільства. Активне творче дозвілля сприяє формуванню почуття щастя, задоволення життям, зникненню депресії, покращенню настрою. Дозвілля молоді сприймає як основну сферу життєдіяльності. І від задоволеності культурно-дозвіллевою сферою залежить загальна задоволеність життям.

Дозвілля характеризується специфічними ознаками, пріоритетними серед яких слід назвати свободу дозвіллевої діяльності, свободу від обов'язків; добровільну участь у дозвіллевій діяльності; бажання отримати

радість та задоволення; компенсаційність дозвілля [6].

Входження України в нову історичну епоху та пов'язані з цим фундаментальні зміни економіки, суспільного життя та духовної сфери, відродження національних традицій ставлять на перший план проблему соціалізації молоді. Значне місце в соціалізаційному процесі відводиться вибору особистістю системи соціальних цінностей, формуванню власних мотивів, інтересів та ідеалів, які б забезпечували участь молоді у розбудові української держави [5]. Першорядного значення вищезазначене набуває, коли йдеться про студентську молодь – майбутню інтелектуальну, управлінську, політико-економічну еліту країни. Процес соціалізації студентської молоді повинен забезпечити засвоєння соціальних норм, відповідних демократичному суспільству, й оволодіння необхідними способами соціальної орієнтації. Саме тому пошук ефективних шляхів розв'язання проблеми соціалізації молоді в навчальних закладах сьогодні є гострою необхідністю.

Проблема соціалізації молоді у педагогічній науці знайшла відображення у дослідженнях як вітчизняних (О. Безпалько І. Зверева, А. Капська, Н. Лавриченко, Г. Лактіонова, С. Харченко, С. Савченко, Н. Чернухи та ін.), так і зарубіжних (В. Бочарова, О. Волохов, М. Галагузова, Г. Гур'янова, М. Мудрик, М. Шакурова) та ін. учених.

Теоретичному і практичному аналізу проблеми співпраці соціальних інститутів у вирішенні проблем виховання і соціалізації молоді людини присвячені праці вітчизняних (М. Лукашевич, Н. Чернуха та ін.) та зарубіжних фахівців: К. Франер, Ш. Фрасін (Австрія), Ф. Зайбель, О. Фільцінгер (Німеччина), С. Григор'єв, М. Гурьянова, І. Зимняя, Л. Мардахаєв, (Російська Федерація), Ф. Шервіш, Д. Сноу, Б. Хамфріс та ін. (США), Б. Мандей, М. Пейн та ін. (Велика Британія), Е. Торай (Франція).

Особливості соціалізації студентської молоді досліджували С. Савченко, С. Шашенко, С. Піщук та ін.

*Мета та завдання статті.* Проаналізувати особливості культурно-дозвілєвої діяльності як простору соціалізації студентської молоді.

*Виклад основного матеріалу.* Незаперечним є той факт, що основне завдання університету – це навчання, але важливою є думка й про те, що основна місія університету полягає в тому, щоб сприяти молодій людині-спеціалісту успішно реалізувати себе не тільки в просторі обраної професії, а й у великому, багатовимірному, соціокультурному просторі держави, Європи, Світу.

Студентство – своєрідна соціальна категорія молоді, організаційно об'єднана інститутом вищої освіти. Студенти вирізняються найбільш високим освітнім рівнем, соціальною активністю, гармонійним поєднанням інтелектуальної і спеціальної зрілості. Час навчання у вищому навчальному закладі збігається з періодом зрілості й характеризується становленням особистісних властивостей. Формуються такі риси, як цілеспрямованість, рішучість, наполегливість, самостійність, ініціатива, вміння володіти собою. Простежується посилення соціально-моральних мотивів поведінки, зростає інтерес до моральних проблем – способу і змісту життя, обов'язку, відповідальності, любові та вірності [9].

Студентська молодь – це специфічна соціально-вікова категорія. Специфічними її ознаками є те, що вона перебуває в стані здобуття майбутньої спеціальності, свідомого навчання, її спілкування відбувається в молодіжному середовищному просторі. Вона має відповідну свободу та можливість (на відміну від молодших вікових категорій) розпоряджатися за своїм бажанням вільним часом та обирати стилі й форми дозвіллевої діяльності.

Одним з найбільш важливих завдань процесу навчання та соціального виховання сучасної молодої людини є завдання сприяти її входженню в практику суспільного буття, суспільної діяльності, норми і критерії яких становлять незалежну від неї об'єктивну реальність (Жан-Ів Роше) [10, с. 78].

Необхідною передумовою вивчення особливостей культурно-дозвіллевої сфери як простору соціалізації студентської молоді є з'ясування суті та змісту процесу соціалізації.

У сучасній науковій літературі суть соціалізації молодої людини розкривається у контексті взаємної зумовленості і співвимірності людини та суспільства (Н. Лавриченко). Так, у сучасній "Енциклопедії освіти" підкреслено, що суть соціалізації зводиться до поєднання в її процесі адаптації (приспосовування) й обособлення, збереження суб'єктності людини в умовах певного суспільства [1, с. 834].

За своїм змістом соціалізація є двобічним процесом, який передбачає, з одного боку, засвоєння індивідом соціального досвіду шляхом входження в соціальне середовище, систему соціальних зв'язків, з іншого – активне відтворення індивідом системи соціальних зв'язків за рахунок його діяльності, входження в соціальне середовище.

Для нашого дослідження важливою є думка В. Москаленко у праці "Соціалізація особистості (філософський аспект)" (Київ, 1986 р.), де автор обґрунтував ідею соціально-просторового аспекту соціалізації, суть якої полягає у такому:

1. Соціально-просторовий аспект трактує процес соціалізації індивіда у контексті його зв'язків з суспільними сферами і галузями діяльності.

2. Рівень соціалізації індивіда визначається ступенем його включення у різноманітні сфери життєдіяльності, структурою діяльності і сукупністю численних зв'язків індивіда з іншими людьми в суспільстві. Рівень соціалізації індивіда характеризується як екстенсивністю (кількістю галузей діяльності, в які він включений), так й інтенсивністю (ступенем оволодіння діяльністю в цих галузях).

Різні аспекти соціального простору пред'являють різні вимоги до поведінки й діяльності особистості [4, с. 156–159].

Важливою умовою оптимального вирішення завдань, що стоять перед студентом у роки навчання, є розуміння важливості раціональної організації часу і наявності досвіду його використання. Особливо проблематичним для багатьох студентів є використання вільного часу. Вільний час приваблює студентів нерегламентованістю, самостійним вибором різних занять, можливістю поєднувати в ньому різні види діяльності: розважальні, творчі. Однак потужний виховний потенціал вільного часу для значної кількості студентів залишається неусвідомленим,

нереалізованим. Вільний час сприймають як час розваг. Упровадження ринкових умов спричинило таке явище, як робота студентів у позанавчальний час з метою заробітку [9].

Питання щодо ролі та місця дозвілля в постіндустріальному суспільстві потребує подальшого, більш глибокого вивчення. Філософський словник трактує дозвілля як сукупність занять у вільний час, за допомогою яких задовольняються безпосередньо фізичні, психічні, духовні потреби людини в основному відтворювального характеру. Дозвілля включає в себе такі види занять як читання, перегляд телепередач, відвідування кінотеатрів, театрів, прогулянки, ігри, пасивний відпочинок та багато чого іншого. Перевага одних видів дозвілля щодо інших виникає внаслідок наявності різних інтересів та прагнень конкретної особистості, неоднаковою кількістю у неї вільного часу, різним світобаченням тощо. Питання щодо підґрунтя дозвіллевої поведінки розглядалося багатьма вченими. Але загальної думки поки ще немає, натомість виокремилася дві тенденції щодо розуміння стилів життя та проведення дозвілля. Представники першого напрямку вважають дозвіллеву поведінку чисто індивідуальним проявом, тобто можливістю уникнути нудьги, репрезентувати себе в певному суспільстві, розважитися тощо. Цю ідею відстоюють М. Каплан, Дж. Келлі, Д. І. Половня, І. В. Петрова та інші. Наприклад, І. В. Петрова акцентує увагу на тому, що індивід у вільний час реалізує свої особисті прагнення та своє світобачення. Представники другого напрямку вважають, що вибір дозвілля повністю залежить від соціального оточення та диктується нормами соціальної групи, до якої належить індивід. Таке розуміння представлено в працях М. Вебера, Т. Веблена, П. Бурдьє, В. В. Бойчелюка, В. Й. Бойчелюка, В. М. Пічі та інших. Та все ж таки на дозвілля як сферу суспільного життя впливають як суб'єктивні чинники, так і об'єктивні. Для молодшої людини має значення як особисте переконання, вільний вибір, так і соціальне становище, стиль життя, який вона формує відповідно до набутого виховання, освіти. Також надання переваги конкретному виду дозвілля багато у чому залежить від соціальної привабливості та характеристики споживача. А соціальна привабливість – ступінь інтересу до певного виду дозвілля у молодих людей, залежить від того, наскільки певний вид дозвілля є елітним (ексклюзивним) або масовим. Стає зрозумілим, що дозвіллева активність не може бути самостійною сферою життя студентської молоді, яка не пов'язана або незалежна від соціальних умов, усередині яких дозвілля засвоюється та структурується.

Дослідники В. В. Крижко, В. Д. Симоненко зазначають, що назріла проблема самоменеджменту вільного часу (розробка певних прийомів та методів (технологій) індивідуального освоєння вільного часу, його організації). У системі самоменеджменту вільного часу певне значення має впровадження людиною планування використання свого вільного часу. Планування реального (хронологічного) часу власних дій на майбутнє є стратегією активного перетворення вільного часу в умову свого розвитку, реалізації своїх життєвих цілей. Раціональна організація дозвілля виходить з принципу безпосереднього впливу на особистість, групу чи іншу соціальну спільність шляхом створення сприятливих умов для задоволення, педагогічно

доцільної корекції й подальшого розвитку психофізіологічних, комунікативних, пізнавальних та естетичних потреб; стимулювання соціально значущих мотивів дозвіллевої діяльності; формування та розвитку вмінь і навичок раціонально будувати власне дозвілля; самовираження й самоствердження особистості у сфері вільного часу [3].

У сучасному суспільстві дозвілля та можливості самореалізації молодих людей у вільний час набувають ще більшої цінності та значимості у свідомості людей та починають виступати як обумовлюючі фактори при визначенні причин соціальної нерівності та аналізу соціальної стратифікації суспільства. Ці процеси призводять до становлення нової форми, яка визначається як дозвіллева нерівність. Тобто розуміння та аналіз дозвілля тісно пов'язаний з поняттям "стиль життя", статусна позиція, розуміння того, що певна стилізація життя відповідає певним видам дозвіллевих практик.

Отже, раціональне використання вільного часу – це об'єднання видів занять, їх активних і пасивних форм, що ефективно впливають на особистість, розвиток її сутності, фізичних, емоційної, інтелектуальної сфер її життєдіяльності.

Культурно-дозвіллева діяльність дуже цінна за своєю сутністю для особистості, тому її сприймають як особистісно цінну діяльність. До такої діяльності, залежно від особливостей та потреб молодої людини, належить читання, творча праця, зустрічі із друзями, перегляд телепередач та інше, а також безглузде вештання по вулиці, вживання алкоголю, наркотиків. Молодь сприймає і вибирає різну діяльність для відпочинку залежно від рекреаційних установок, які визначають форму та зміст проведення вільного часу. Дозвілля – чинник становлення та розвитку особистості, засвоєння нею культурних та духовних цінностей, що, по суті, є процесом соціалізації. Студентський період є важливою стадією соціалізації і має певні особливості:

- відбувається активне залучення у нове середовище;
- посилюється роль студента як суб'єкта соціалізації, самостійність у виборі цінностей, ідеалів, середовища для спілкування, видів діяльності, що збільшує необхідність рівноправної, демократичної партнерської взаємодії;
- удосконалюються механізми саморегуляції, самокорекції;
- домінуючим чинником впливу стає нове соціальне середовище (академічна група, групи за інтересами) [8, с. 3].

Зазначимо, що “соціалізація неможлива без активної участі самої людини в процесі засвоєння широкого кола цінностей, понять, навичок, на ґрунті яких складається її повсякденне життя” [7, с. 29].

Характер і тип соціалізації визначаються культурою суспільства. У демократичному суспільстві соціалізація і за формою, і за змістом має гуманістичний характер. Ми вважаємо, що процес соціалізації студентів набуде більш гуманістичного характеру, якщо в процесі взаємодії з ними увага буде звертатися на цінності вільного часу, культурно-дозвіллевої діяльності як середовища особистісного розвитку.

Культурно-дозвіллева діяльність є консолідуючим чинником, який зумовлює баланс процесів соціалізації та індивідуалізації особистості. Засвоєння індивідом культурних цінностей створює передумови його адаптації до соціуму та залишає простір для розвитку, самоствердження,

особистісного самовизначення, самореалізації та інтеграції молоді людини.

Серед особливостей процесу соціалізації студентської молоді у дозвіллевій діяльності слід назвати такі:

1. Двостороння взаємозумовлена співпраця молоді з викладачами, молодіжними лідерами, ровесниками, що сприяє саморозкриттю та самопрояву молоді, які неможливі за умов ізоляції від соціуму. Наявність педагогічного управління та координування спрямовує процес соціалізації у необхідному напрямку.

2. Відносна самостійність молодих людей та відповідальність за свої вчинки.

3. Створення базових умов для втілення власних творчих фантазій та задумів, реалізації фізичного потенціалу через спортивні заходи, безпосереднє спілкування із соціальним, культурним та природним середовищами, які відповідним чином впливають на формування системи цінностей молоді людини, сприяють набуттю досвіду соціальних зв'язків та соціальних ролей, будучи потужним засобом профілактики девіантних та інших асоціальних явищ [5].

Вчені Світової асоціації дозвілля та відпочинку науково підтверджують залежність між соціальною адаптацією особистості та її задоволенням від своєї дозвіллевої діяльності. Також вчені в галузі психології, соціології та соціальної педагогіки (Х. Раскін, С. Брайтбілл, Б. Геба, Дж. Неш, Д. Вайскопф та ін.) доводять помітний вплив улюбленої дозвіллевої діяльності на формування відчуття щастя, особливо якщо така діяльність відбувається у групі близьких за духом та поглядами людей. Учені стверджують, що спосіб використання людиною свого вільного часу визначально детермінує соціальний та культурний розвиток суспільства, в якому вона живе [6].

Завдання вищої школи полягає у підготовці майбутнього спеціаліста, здатного до різноманітних видів творчої діяльності. Студентська молодь у вільний час може обрати будь-який “набір” занять, але повноцінним, соціалізуючим він буде лише тоді, коли сприятиме розкриттю талантів, здібностей, нахилів та інтересів особистості.

*Висновки.* Сфера культурно-дозвіллевої діяльності студентської молоді є вагомим засобом особистісного самовизначення, самореалізації та всебічного розвитку, а, отже, і соціалізації студентської молоді на основі вільного вибору видів позанавчальної діяльності. Передумовами успішного соціального становлення студентської молоді є соціальний досвід, потреби, установки особистості, наявність адекватного соціального середовища, організація соціально-виховного процесу. Для отримання позитивних результатів навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах необхідно створювати певні умови для організації дозвіллевої діяльності студентів.

Таким чином, роль культурно-дозвіллевої діяльності повинна полягати в розвитку творчого потенціалу молоді, організації вільного часу, забезпеченні (розширенні) поля самореалізації й самоствердження, освоєнні соціальних норм і культурних цінностей сучасного суспільства. Пріоритетне завдання цієї сфери життєдіяльності – розвиток ініціативи й творчості, що сприяє становленню студента як активного творчого суб'єкта соціальної діяльності.

**Список використаних джерел:**

1. Енциклопедія освіти / Академія педагогічних наук; під заг. ред. В. Г. Кременя. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
2. Закон України “Про вищу освіту” // Освіта. 2002. С. 20–27.
3. Крижко В. В. Теорія і практика менеджменту в освіті. Запоріжжя, 2003.
4. Москаленко В. В. Соціалізація личности: (філософський аспект) / В. В. Москаленко. – К.: Выща шк., 1986. – 200 с.
5. Овчаренко Г. Е. Педагогічні умови соціалізації студентів мистецько-педагогічної спеціальностей у позанавчальній діяльності: Автореф. дис.... канд. пед. наук. Луганськ, 2005.
6. Петрова І. В. Дозвілля в зарубіжних країнах: Підручник. К., 2005.
7. Савченко С. В. Науково-теоретичні засади соціалізації студентської молоді в позанавчальній діяльності в умовах регіонального освітнього простору: Автореф. дис. ... д-ра. пед. наук. Луганськ, 2004.
8. Цюлюпа С. Д. Педагогічні умови формування культури вільного часу студентів: Дис. ... канд. пед. наук 13. 00.06. К., 2004.
9. Шашенко С. В. Соціальне становлення студентської молоді у позааудиторний час у Вищих навчальних закладах: Автореф. дис. ... канд. пед. наук. К., 2004.
10. Cedelle L. Jean – Yves Rochex: psycho et socio // Le Monde de l'éducation, Avril 2003. – P. 78–79.

The article substantiates the need to find ways to solve the problem of socialization of students in higher education through cultural and leisure activities

**Keywords:** cultural and leisure area, socialization, students, social needs, cultural values.

*Отримано 7. 11.2012*

**УДК 37.013.42:316.42**

*Н. С. Гевчук*

**ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ ТРУДОВИХ  
МІГРАНТІВ ЗА МІСЦЕМ ПРОЖИВАННЯ**

В статті охарактеризовано основні технології соціальної роботи з дітьми трудових мігрантів за місцем проживання. Подано характеристику діяльності клубу вихідного дня. Обґрунтовано доцільність використання різних дозвіллевих форм роботи з дітьми трудових мігрантів.

**Ключові слова:** технології соціальної роботи, діти трудових мігрантів, дозвілля, клуб вихідного дня.